

כרוח סערה: חיל האוויר המצרי ככלי מרכזי במימוש האינטרסים הלאומיים המעודכנים של מצרים לאחר שנות המהפכה

יובל פלג וירמי שיפרמן¹

תקציר

אירועי 'האביב הערבי' והמשברים הפנימיים במצרים בין השנים 2013-2011 פגעו במעמדה של מצרים בזירה הבינלאומית והשפיעו על יציבותה הפנימית. מאז שנת 2014 עומדת המדינה בפני אתגרים אסטרטגיים מורכבים שכוללים משברים חברתיים וכלכליים, לחצים אזוריים, ירידה במעמדה כמובילת העולם הערבי, התרחבות מלחמות אזרחים בקרבת גבולה והתגברות איומי הפנים מצד ארגוני טרור המאיימים על יציבותה. בשל כך הותאמו והשתנו האינטרסים של המדינה, על מנת להבטיח את הישרדות השלטון ואת חיזוקה של מצרים. במאמר זה אנו שואלים כיצד משתקפת מציאות זאת בחיל האוויר המצרי. לשם כך אנו בוחנים את שלושת המישורים העיקריים שבהם פועל חיל האוויר בעשור האחרון: השתתפות בקואליציות אזוריות ובינלאומיות, לחימה בטרור ובניין כוח למטרות שונות. לטענתנו חיל האוויר המצרי מהווה נדבך מרכזי בכוחות המזוינים, לשם קידום אותם אינטרסים. מסקנתנו העיקרית היא כי חיל האוויר המצרי כיום אינו רק מרכיב אווירי בתוך כוח צבאי אלא משמש גם ליצוא ולביצור כוחה של מצרים מבחינה פנימית ואזורית כאחת. המקרה המצרי מדגיש את המתרחש במדינות רבות במאה ה-21, שבהן כוח אווירי אינו רק כלי צבאי אלא גם כלי אסטרטגי לקידום מדיניות. אנו מבקשים להצביע על תופעה זו במחקר הנוגע בשילוב שבין צבא, חברה ואינטרסים אזוריים ובינלאומיים.

1 יובל פלג הוא דוקטורנט באוניברסיטה העברית במחלקה ליחסים בינלאומיים, חוקר במרכז אלרום לחקר מדיניות ואסטרטגיית אוויר וחלל באוניברסיטת תל אביב ומלגאי במרכז שאשא למחקרים אסטרטגיים.

ירמי שיפרמן הוא חוקר עצמאי, בעל תואר שני בלימודי ביטחון מאוניברסיטת תל אביב ומתמחה במחקר חיילות אוויר ובניין כוח צבאי.

לציטוט מאמר זה: פלג, י' ושיפרמן י' (2025). כרוח סערה: חיל האוויר המצרי ככלי מרכזי במימוש האינטרסים הלאומיים המעודכנים של מצרים לאחר שנות המהפכה. אוויר וביטחון 2(1), 41-56.

מילות מפתח: מצרים, חיל אוויר, אינטרסים לאומיים, מדיניות חוץ, דיפלומטיה

מבוא

בשנים 2011-2013, בעקבות אירועי 'האביב הערבי', חוותה מצרים רצף של משברים פנימיים, שהתבטאו בחילופי שלטון תכופים והסתיימו בהשתלטות הצבא על המדינה בהנהגתו של שר ההגנה המצרי דאז, עבד אל-פתאח א-סיסי, המכהן כנשיא מאז יולי 2014. לאורך התקופה, בשל הירדרדות מצבה הפנימי והבינלאומי נאלצה מצרים להגדיר מחדש חלק מהאינטרסים הלאומיים שלה ולפעול למימושם (Selim, 2022, p. 7). אחת הדרכים להתחזקת אחר שינוי באינטרסים של מדינה בזירה הבינלאומית היא בחינת תפקידי הצבא בה (Arnold, 1994, pp. 6-4). הדבר נכון בייחוד במדינה כמו מצרים, שבה הצבא משקף את סדר העדיפויות הלאומי גם מהבחינה האזרחית והחברתית במאמר אנו בוחנים טענה זו תוך התמקדות בחיל האוויר המצרי, שלטענתנו מהווה חלון הצצה ייחודי אל זרועות הביטחון עקב מעמדו במערכת הביטחונית והחברתית במצרים, ודרכו ניתן להבחין בשינוי באינטרסים המצריים בעשור האחרון.

על מנת לענות על השאלה כיצד משתקפים האינטרסים החדשים של מצרים בחיל האוויר שלה נסקרת הספרות העוסקת בכוח אווירי למטרות נוספות למלחמה, ודרכה ביססנו את התפקידים הנוספים של כוח צבאי אווירי לאורך ההיסטוריה ובמאה ה-21. במקביל בחנו את השינויים ביעדים ובאינטרסים המצריים בעקבות ההפיכות שהתרחשו במדינה, ואת השימוש בצבא להתמודדות עם שינויים אלו בעשור שלאחר מכן (2024-2014). מלבד מאמרים השתמשנו גם בהתבטאויות של בכירים במצרים ושל מפקדי חיל האוויר בעשור האחרון ובהצהרות מנהיגים, לצד פרסומים בעיתונות מצרית ובינלאומית ודוחות מדיניות. אלו אפשרו לנו לבחון את האינטרסים המצריים ואת אופי הפעילות המצרית בזירה הפנימית, האזורית והבינלאומית, ומתוך כך להבין את השימוש בחיל האוויר לצורך התמודדות עם שינויים אלו.

מסקנתנו העיקרית היא שלמצרים שני אינטרסים מרכזיים: עיצוב ושימור השלטון, לצד בנייה מחודשת של מעמדה האזורי והבינלאומי. כנגזרת מכך השתנו משימות חיל האוויר והוא החל לעסוק, במקביל למשימותיו המסורתיות, במשימות שאליהן לא יועד מעולם דוגמת לחימה בטרור, שיטור וטיפוח יחסי החוץ של המדינה.

"שנות הסערה" 2013-2011: מצרים בקלחת התהפוכות

ממהפכת הקצינים בשנת 1952 ועד שנת 2011 נשלטה מצרים באופן בלעדי על ידי הנהגה בעלת קשרים ברורים לצבא. למרות שינויים דרמטיים שחוותה מצרים בשנים אלה, דוגמת הסתלקות פתאומית של מנהיג האומה, מלחמות והסכמי שלום, מדיניותה נשארה ברובה המשכית ונועדה לשמר את מעמדה המוביל של מצרים בעולם הערבי ובמזרח התיכון (Selim, 2022, pp. 9-10).

אירועי האביב הערבי בשנת 2011 היוו שבר במצרים ובחלקים נרחבים בעולם הערבי. בעקבות זאת הידרדרה מצרים לשנתיים של אי-יציבות פוליטית, שהסתיימו בהפיכה צבאית שהתרחשה ביולי 2013 והעמידה בראש המדינה את עבד אל-פתח א-סיסי (Ardıç, 2012, p. 9; Selim, 2022, p. 7).

"שנות הסערה" אילצו את מצרים להתמודד עם אתגרים חדשים שכללו התמודדות עם קבוצות אופוזיציה, אסלאמית ואחרת, ועם מיעוטים אתניים שדוכאו על ידי המשטר ואשר ניצלו את חוסר היציבות הפנימי כדי לפעול נגד המדינה. בה בעת הופעל הצבא המצרי לשמירת הסדר הציבורי, ואף לקח חלק פעיל ומרכזי בדיכוי הפגנות והפרות סדר (Frisch, 2013, pp. 192-195; Roll, 2016, p. 24). במקביל, התפוררות מדינות אחרות בעקבות אירועי האביב הערבי הגבירה את האיום החיצוני על מצרים וחייבה אותה להפעיל כוח צבאי מחוץ לגבולותיה, לראשונה מאז שנת 1977 (Selim, 2022, p. 20). בשל אירועי האביב הערבי חלה גם הידרדרות מהותית ביחסי מצרים וארצות הברית, שעד אז הייתה בעלת בריתה המרכזית של מצרים. בתוך כך הגבילה ארצות הברית את היכולת המצרית להפעיל כוח נגד האוכלוסייה, הכירה בשלטונם הנבחר של האחים המוסלמים, ובעקבות ההפיכה של 2013 הקפיאה שיתופי פעולה, עסקאות לאספקת אמצעי לחימה (אמל"ח) ומיזמים משותפים. כך מצרים מצאה את עצמה אחרי כ-45 שנים ללא בעלת ברית אסטרטגית, ונאלצה לחפש חלופות. בעשור השלישי של המאה ה-21 השתפרו היחסים בין האמריקאים והמצרים, אך החשדנות ההדדית נותרה בעינה (Selim, 2022, pp. 17-19). הכלכלה המצרית סבלה מירידה בצמיחה, מעלייה באבטלה ובאינפלציה ומתלות גוברת בשחקנים חיצוניים. משבר זה נמשך גם לאחר שנות הסערה וניכר עד היום (Kahn, 2014, pp. 3-7). התוצאה המרכזית הייתה ירידה במעמדה האזורי והבינלאומי של מצרים, שהפכה ממדינה מובילה למדינה הנתונה בחוסר יציבות ובמשבר כלכלי עמוק. מצב זה חייב את המדינה לגבש מחדש את יעדיה הלאומיים – תהליך שהתחזק מאז 2014.

האינטרסים של מצרים בין השנים 2014-2024

המציאות שנוצרה במצרים לאחר שנות הסערה הובילה להתאמת האינטרסים שלה למצבה החדש, כך שיספקו מענה לאתגריה הנוכחיים ובמקביל יאפשרו לה לחזור להיות מעצמה אזורית מובילה. אנו מאפיינים ארבעה אינטרסים מובילים כאלה.

שימור השלטון: האינטרס הבסיסי של המשטר הוא שימור השלטון מול אתגרי הפנים ואתגרי הלגיטימציה הבינלאומית, במקביל לשימור אופייה של מצרים כמדינה ערבית-מוסלמית בעלת משטר שאינו אסלאמי. לכן המשטר מקדיש משאבים רבים לשימור ולחזוק אחיזתו במדינה תוך רדיפת מתנגדי השלטון, ובראשם תנועת האחים המוסלמים (Ottaway, 2022, p. 4).

התמודדות עם האיום על ביטחון הפנים: מאז נפילת השלטון הקודם, וביתר שאת מאז עליית א-סיסי לשלטון, ארגוני טרור ניצלו את המצב הפנימי במדינה ואת התמקדות הכוחות המזוינים באבטחת המשטר כדי להגביר את פעילותם ולערער את הביטחון

הפנימי במצרים. אלה כללו תאי ג'האד עולמי שצמחו בסיני ובמצרים גופא, חדרות של פעילי ארגון המדינה האסלאמית (דאע"ש) מלוב והתארגנויות מקומיות של פעילי ארגון האחים המוסלמים, שפנו לטרור לאחר נטרול הנהגת התנועה ודיכוי פעילותה. גורמים אלה אתגרו את המשטר המצרי באופן שלא היה רגיל אליו בעבר, ולמעשה חייבו אותו להתמקד בנטרולם (Ottaway, 2022, p. 4-5; Selim, 2022, p. 20).

חיוזק המעמד האזורי והבינלאומי: מאז עלייתו עסוק המשטר החדש בשיקום מעמדה הבינלאומי של מצרים, שהפכה להיות שחקנית משנית למדינות המפרץ ובראשן ערב הסעודית. גם בזירה הבינלאומית איבדה מצרים את מעמדה המיוחד מול ארצות הברית לטובת שחקנים אזוריים אחרים. נוסף על כך גברה התלות המצרית בסיוע כלכלי ממדינות העולם, שבלעדיו לא יכלה לשרוד והייתה הופכת למדינה נחשלת (Stanicek, 2021, p. 2).

מניעת איומים חיצוניים על מצרים: גם לאורך שנות הסערה לא ניצבו בפני מצרים איומים מדינתיים חדשים, למעט מלחמת האזרחים בלוב שאיימה לגלוש למצרים – סוגיה שבה אנו עוסקים במאמר זה. מנגד, במספר סוגיות אזוריות שונות שיש להן פוטנציאל להוות איום על מצרים לא ניכר שינוי מהותי, ולכן אינן זוכות להעמקה מחקרית במאמר זה.

ישראל המשיכה להיות איום הייחוס הצבאי העיקרי על מצרים גם לאחר שנות הסערה, ומצרים ממשיכה לראות בה את האיום הפוטנציאלי העיקרי, כאשר חריג לכך היה שיתוף הפעולה בהתמודדות עם איום הטרור בסיני (Neriah, 2015). איראן ממשיכה בראייה המצרית להיות מתחרה על ההגמוניה במרחב (Ottaway, 2022, p. 3). בשני מקרים נוספים בעלי השפעה על ביטחונה הלאומי של מצרים חלו במהלך שנת 2024 שינויים, שבעתיד עשויה להיות להם השפעה על מדיניות החוץ המצרית. בסוגיית 'סכר התחיה' מול אתיופיה המשיכה מצרים בעיקר במאמצים דיפלומטיים לצד המשך איום בהפעלת כוח צבאי, כפי שעשתה עוד טרם חילופי השלטון במדינה. בחודשים האחרונים ייתכן שהחל שינוי מסוים במדיניות זאת, כאשר מצרים החלה בגיבוש קואליציה אזורית-אפריקאית שמטרתה להגביר את הלחץ הצבאי על אתיופיה כדי לזכות בהישגים בסוגיית הסכר (Qadri Ahmed, 2024). בסוגיית מלחמת האזרחים בסודאן נקטה מצרים עד לאחרונה גישה ניטרלית, תוך מעקב אחר ההתפתחויות אצל שכנתה הדרומית מחשש לזליגת המלחמה לשטחה. בשלהי 2024 ייתכן שהחל שינוי במדיניות המצרית, שהעבירה את תמיכתה הגלויה לצבא הסודאני (SAF), בשלב זה ללא הפעלת כוח צבאי (Maher & Farid, 2025).

תפקידים של הכוחות המזוינים וחיל האוויר במימוש אינטרסים מדיניים

תפקידים המסורתי העיקרי של הכוחות המזוינים במדינה המודרנית הוא להיות כלי לביטוי כוחה כלפי חוץ. כוחות צבאיים קיימים על מנת להגן על המדינה מפני אויבים ויריבים פוטנציאליים, וככלי כפייתי שנועד לקדם את האינטרסים של המדינה (Edmunds, 2006, p. 1060). בה בעת, לצבאות תפקידים נוספים כחלק מהאינטרסים והיעדים של

המדינה בזירה הפנימית והבינלאומית, דוגמת טיפול באסונות טבע, לוחמה בטרור או שיטור (Flores-Macias & Zarkin, 2021, pp. 519-520). צבאות משמשים גם כלי לדיפלומטיה ולפיתוח קשרים בין שחקנים שונים בזירה הבינלאומית (חורש-סגל, 2020, עמ' 127-129; Drab, 2018, pp. 57-59), במקרים מסוימים צבאות אף משמשים ככלי לעיצוב תדמיתה של חברה (Whitt & Perazzo, 2018), ולעיתים גם כמעסיק מרכזי במשק של מדינות (Daye, 2016).

בתוך הצבאות מהווים חילות האוויר נדבך מרכזי בתדמית הכוח והיכולת הצבאית, הנובעת מתפיסתם ככוח מרתיע משמעותי, מתקדם טכנולוגית ובעל יכולת פעולה נרחבת מול מגוון גדול של אתגרים. ההגדרה של חיל האוויר האמריקאי לכוח אווירי היא ביטוי לעניין זה: "היכולת להקרין עוצמה צבאית או השפעה דרך שליטה וניצול של המרחב האווירי". מכאן, לפחות במדינות מערביות, הכוח האווירי הוא הראשון שמופעל מול שחקנים שונים, גם במשימות שאינן צבאיות מובהקות, בשל זמינותו הגבוהה, יכולת הפגיעה המדויקת שלו והוורסטיליות בהפעלתו (Cohen, 1994, pp. 109-101; Kainikara, 2009; Pape, 2004, pp. 121-123). עבור מעצמות משמש הכוח האווירי רכיב המרכזי בהקרנת העוצמה במאה ה-21, ועבור מדינות אחרות הוא כלי מרכזי לביצור ולחיזוק תדמית כוחה של המדינה (Hunter, 2019, pp. 19-22; Shuad & Lowther, 2011; Suit, 1991, pp. 9-13).

לאורך השנים הצטברו לא מעט דוגמאות לשימוש בכוח אווירי כאמצעי למימוש היעדים האסטרטגיים של מדינות, תוך שימוש במגוון כלים ויכולות. כך למשל, "הרכבת האווירית" האמריקאית לברלין בסוף שנות ה-40 של המאה הקודמת נועדה לא רק לשבור את המצור הסובייטי על העיר אלא גם להדגים את נכונות המערב להתנגד לפעולות סובייטיות חד-צדדיות בראשית המלחמה הקרה (Office of the Historian, n.d.). דוגמה נוספת היא מטסי ראוה של מטוסי קרב ומפציצים, שנועדו לא רק להפגין יכולת צבאית אלא גם להרתיע יריבים פוטנציאליים, למשל המטסים והאימונים המשותפים של חיל האוויר הישראלי והטאיוואני עם חיל האוויר האמריקאי להרתעת איראן וסין, בהתאמה (Chang & Regan, 2024; Nissenbaum, 2023). חילות אוויר משמשים גם כלי לקידום יחסים דיפלומטיים בין מדינות, דרך שיתופי פעולה מבצעיים ותרגילים עם בעלות ברית והרתעה של יריבים, תוך הימנעות משימוש בכוח (Lowther, 2010). כך לדוגמה, ביטוי להתקרבות בין ישראל למדינות המפרץ בא לידי ביטוי באימונים ובתרגילים משותפים, ואף בשיח על קידום תוכניות אימון משותפות. כאמור, אלו לא נועדו רק לקידום יכולת מבצעית אלא גם לשמש כלי לחיזוק האינטרסים המדיניים של ישראל באמצעות חיל האוויר.

דוגמאות אלה ממחישות כי השימוש בחילות אוויר מאפשר למדינות בכלל ולמעצמות בפרט לממש את האינטרסים המדיניים שלהן מול שחקנים אחרים, מבלי להגיע לעימות צבאי ישיר ובהיקף נרחב עם אותם השחקנים.

השימוש בכוחות המזוינים ובחיל האוויר להשגת יעדי הפנים והחוץ של מצרים

צבא מצרים הוא הגדול בצבאות ערב והנדרבך המרכזי בראיית מצרים את עצמה כמעצמה אזורית ובינלאומית (Kuimova, 2020, p. 2). לצד תפקידו המסורתי בהגנה מפני אויבים חיצוניים, לצבא המצרי תפקיד בחיזוק ובהקרנת מעמדה של מצרים כלפי פנים וחוץ, שמוצא את ביטויו בשיתופי פעולה עם צבאות אחרים, בהצטיידות, באימונים ובהפעלות כוח משותפות. הכוחות המזוינים המצרים אמונים גם על שימור המשטר, על סיוע לאוכלוסייה האזרחית, על שימור המורל הפנימי ועל קידום הכלכלה המקומית באמצעות מפעלים וחברות שבבעלותם, המספקים מקומות עבודה רבים (Sayigh, 2019, pp. 3-7). אלו מקנים לצבא מעמד מיוחד בקרב האליטה השלטונית והציבור במצרים, שמאפשר לו להתערב בפוליטיקה המקומית ובניהול השוטף של המדינה (Harb, 2003, p. 270). לאחר שנות הסערה גברה מעורבות זו, והצבא הפך מגורם מסייע ותומך לגורם המוביל והמנהיג של הכלכלה המצרית באמצעות פרויקטי תשתית רחבי היקף וחיזוק התעשיות הצבאיות. עם זאת, לאלה הייתה השפעה מוגבלת על תהליכי הרכש הצבאי, שעדיין נדרש לסיוע זר הן מימונית והן טכנולוגית (Joya, 2018, pp. 238-239; Ottaway, 2022, Sayigh, 2019, pp. 681-682).

בתוך כוחות הביטחון מייחסים המצרים לחיל האוויר מקום מיוחד, כפי שציין מפקד חיל האוויר המצרי הנוכחי עבד אל-גואד באוקטובר 2022. תפיסה זו נובעת מהערכה ציבורית המבוססת על מורשת היסטורית, מאמצעי הלחימה האיכותיים והמתקדמים שהוא מפעיל ומהיותו כלי מרכזי לייצוב מעמדה האזורי של מצרים מול יריבים ובעלות ברית כאחד (Al-Aharm, 2022). משנת 2014 הטילו המצרים על חיל האוויר שלהם משימות נוספות, ששיקפו את עדכון האינטרסים של המדינה (Al-Hayat Al-Youm, 2014, Youm Al-Sabah, 2019). משימות אלה הוגדרו תחילה כמשניות, אך היוו נדבך מרכזי יותר בהמשך (Asharq Al-Awsat, 2019).

מימוש האינטרסים המצריים באמצעות חיל האוויר: הרבדים המרכזיים החדשים

את השינוי שחל בראיית האתגרים העכשוויים והעתידיים והשאיפות של מצרים בעתיד הקרוב בעיני ההנהגה המצרית אנו מאפיינים דרך שלושה מישורים שבהם חיל האוויר המצרי פועל כדי לשרת את האינטרסים המדינתיים העדכניים של מצרים: השתתפות בקואליציות אזוריות, לוחמה בטרור ובניין כוח אווירי.

השתתפות בקואליציות אזוריות — חיזוק המעמד הבינלאומי והתפקיד המצרי באזור דרך חיל האוויר

משנת 2014 מטרתה המוצהרת של מדיניות החוץ המצרית היא שיקום מעמדה כשחקנית מובילה ומשפיעה בעולם הערבי, במזרח התיכון ובצפון אפריקה. לשם כך זיהתה מצרים

צורך ליצור רלוונטיות מול קואליציות שהתגבשו לצורך התמודדות עם איומי טרור במזרח התיכון (Halawa, 2021, pp. 2-3, 6-7, 15-17).

במשך עשורים ועד עלייתו של א-סיסי לשלטון נמנעה מצרים כמעט באופן מוחלט מהפעלת צבאה ומהשתתפות בקואליציות צבאיות, ובחירה לפעול בצירים מדיניים אחרים (Neria, 2015). מצרים נמנעה באופן מופגן מהפעלת כוח צבאי במקרים שהיוו איום על הביטחון הלאומי שלה, דוגמת עלייתו לשלטון של נשיא סודאן עומר אל-בשיר בשנת 1989, שהוביל שלטון אסלאמי שאיים על היציבות בדרום מצרים. נשיא מצרים דאז מובארכ בחר בתהליכים דיפלומטיים. מצרים גם נמנעה מהשתתפות בקואליציה האמריקאית נגד עיראק בשנת 2003, והשתתפותה הצבאית היחידה בקואליציה צבאית אזורית בעשורים האחרונים הייתה במבצע סופה במדבר בשנת 1991, בעקבות לחץ אמריקאי כבד ובתמורה למחיקת חובות (Associated Press, 2020; Neria, 2015).

לעומת זאת, בעשר השנים האחרונות מצרים לקחה חלק בקואליציות בינלאומיות אזוריות, מתוך תפיסת שיקום מעמד אזורי ובינלאומי וכדי לגמול על הסיוע שמדינות המפרץ הגישו למצרים לאחר שנות הסערה (State Information Service, 2022; Trager, 2015). א-סיסי התייחס לכך בשנת 2014 לאחר כניסתו לתפקיד, באומרו כי "מצרים רואה בביטחון במפרץ הפרסי חלק בלתי נפרד מביטחונה של מצרים", ואף התייחס במספר הזדמנויות לצורך בשיתוף פעולה ובבניית קואליציות עם מדינות אלו (el-Hamalawy, 2023).

ההשתתפות המצרית התמקדה בשתי זירות מרכזיות: מלחמת האזרחים הנמשכת בלוב והקואליציה נגד החות'ים. הכלי המרכזי שבאמצעותו מצרים נטלה חלק באותן הקואליציות הוא חיל האוויר, שאפשר לה להיות גורם משפיע בהן מבלי להקצות לכך כוחות קרקע, שנדרשו למשימות אחרות (el-Hamalawy, 2023).

המלחמה בלוב

בשנים 2014-2020 התחוללה בלוב מלחמת האזרחים השנייה, שאופיינה במאבק בין שני זרמים מרכזיים: זרם "בית הנבחרים", שנתמך בין היתר על ידי מצרים ואיחוד האמירויות, ו"ממשלת ההסכמה הלאומית", שנתמכת בעיקר על ידי טורקיה. לוב הייתה גם לזירת טרור פעילה נגד מצרים, וממנה יצאו פעילים של ארגון המדינה האסלאמית לבצע פיגועים בשטח מצרים; המפורסם שבהם הוא רציחתם של נוצרים קופטים בשנת 2016 (Pedde, 2017, pp. 93-95). האינטרסים המצריים בהשתתפות בלחימה היו מניעת זליגה של טרור אסלאמי לשטח מצרים, חיזוק מעמדה האזורי באמצעות השפעה על הנעשה בלוב וצמצום ההשפעה הטורקית בה, הגברת שליטתה במשאבי הטבע בגבול מצרים-לוב והחלשת האחים המוסלמים בלוב (Polat, n.d., p. 3, Selim, 2022, pp. 20-21).

חיל האוויר המצרי היה הכוח העיקרי שנטל חלק במלחמה, שבמסגרתה תקף מטרות של ארגון דאע"ש במזרח לוב. בראיית המצרים, תקיפות אלה היו חלק מהמאבק המצרי הכולל בטרור וחלק מהמאמץ להגן על גבולות מדינתם (Al-Masry Al-Youm, 2022). זאת ועוד, חיל האוויר המצרי סייע בבניית הצבא של

פלג בית הנבחרים, ובשנים 2014–2022 העביר ללובים עשרות מטוסי קרב ומסוקי תובלה מיושנים וסייע בהכשרתם ובאימונם של הלובים (Lake, n.d.). זאת נוסף על סיוע כלכלי ופוליטי כחלק מהתמיכה המצרית בממשלה המוכרת של לוב. זהו שינוי משמעותי מבחינת מצרים, שעד אז נמנעה כמעט לחלוטין מהעברת סיוע צבאי ישיר למדינה אחרת (Arafa & Boduszyński, 2017).

נוסף על כך ובניגוד למסורת המצרית, מצרים אפשרה לחיל אוויר של איחוד האמירויות להשתמש בבסיסה במערב המדינה לצורך יציאה לפעילות מבצעית בלוב. יתרה מזו, חיל האוויר המצרי וחיל האוויר האמירתי שיתפו פעולה במספר הזדמנויות, וביצעו פעילויות משותפות במסגרת הלחימה (BBC News, 2020; Kingsley et al., 2014). שימוש במרחב ובתשתיות האוויריות המצריות כדי לפעול במדינה אחרת, לצד פעילות אווירית משותפת, מדגישים את פעולת מצרים להגביר את הרלוונטיות שלה באזור ואת ערכיותה מול שותפיה.

המלחמה בתימן

בשנת 2015 הקימו הסעודים, בהשתתפות מדינות מועצת שיתוף הפעולה במפרץ (משפ"ם) ומדינות ערביות נוספות, קואליציה נגד החות'ים, שהשתלטו על צפון-מערב תימן בסיוע איראני (Robinson, 2023). מצרים הצטרפה לקואליציה עם הקמתה ושלחה לערב הסעודית יחידות מחיל האוויר, מהצי ומהכוחות המיוחדים. בהצהרות רשמיות של נשיא מצרים ניכר כי המדינה פעלה בעיקר מתוך תפיסת מחויבות לאזור, בדגש על כך שמצרים תופסת עצמה כשחקנית מובילה בו.

חיל האוויר המצרי הפעיל לאורך המלחמה בתימן שישה מטוסי קרב מסוג F-16 על צוותי האוויר והקרקע שלהם (Al Masry Al Youm, 2022; Delalande, 2017, Reuters, 2015; Vredesactie, n.d.). בהתייחסותו לתפקיד חיל האוויר ציין א-סיסי: "יחידות מחיל האוויר פועלות לתמוך בקואליציה האזורית שנועדה להחזיר את היציבות לתימן [...] (מצרים פועלת) מתוך בסיס האחריות שלה לביטחון הערבי הקיבוצי במפרץ ובים האדום, ועל כן היה הכרחי שמצרים תישא באחריות זו" (Ahram Online, 2015).

שליחת הכוחות המצריים לערב הסעודית, למרות שהיו מוגבלים בהיקפם, נבעה מההבנה המצרית כי שיבה לעמדת הנהגה באזור מחייבת אותה לשלוח כוחות צבאיים גם לעימותים ולמרחבים שאינם מהווים איום ישיר על מצרים. תפיסה זו באה לידי ביטוי, למשל, בדבריו של מפקד חיל האוויר המצרי בראיון שהעניק באוקטובר 2022 לעיתון אל-אהראם, שבו הדגיש את מחויבותה של מצרים למאבק בטרור בתוך מצרים ומחוצה לו, "כפי שעשתה כשנטלה חלק בקואליציה בתימן" (Al-Aharm, 2022).

בניגוד לכך מצרים, בדומה לשאר מדינות ערב שבעבר היו מעורבות במלחמה נגד החות'ים, נמנעה מהפעלת חיל האוויר שלה עקב סגירת מצרי באב אל-מנדב במהלך מלחמת חרבות ברזל (Junyent, 2024). לטענתנו, הימנעות זו נובעת משלושה טעמים מרכזיים. ראשית, מצרים נאלצה לאזן בין אינטרסים מנוגדים; מחד גיסא צורך במציאת פתרון לאתגר הכלכלי שהציבו החות'ים למעבר בתעלת סואץ, מאידך גיסא, המצרים לא

רצו להצטייר כתומכים ישירות בישראל בעת שהיא מנהלת מלחמה עצימה מול מספר מדינות וארגונים ערביים ומוסלמים. שנית, המצרים רצו להימנע מתקיפות חות'יות בשטח מצרים בתגובה לתקיפות המצריות. שלישית, מדינות ערב האחרות ובראשן ערב הסעודית התנגדו נחרצות לתקיפה ערבית של החות'ים בהקשרי המלחמה עם ישראל (Maher & Farid, 2024, pp. 1-5; Schaer, 2023).

השתתפות מצרים בקואליציות צבאיות מהווה תפנית מהותית ממדיניותה עד שנת 2014, שביכרה להימנע מהפעלת הצבא למטרות שלא שירתו את הגנת המדינה או המשטר. הבחירה בחיל האוויר, שנחשב כאמור לרכיב אסטרטגי בסל הכלים של המדינה, מהווה חלון הצצה לשינוי במדיניות החוץ המצרית, שנועדה הן להקרין עוצמה והן לבסס קשרים עם שחקניות אזוריות אחרות. זאת במטרה לחזק ולשפר את מעמדה מול מדינות האזור וכן כדי להקרין יציבות.

לוחמה בטרור בסיני: חיזוק ביטחון הפנים ושידור מחויבות לקהילה הבינלאומית דרך הפעלה אווירית

חצי האי סיני זכה לקשב מוגבל מאוד מצד השלטון המרכזי במצרים, והפך להיות כר פעולה פורה לארגוני ג'האד עולמי שהתבססו על האוכלוסייה הברואית המקומית. ארגונים אלה היו מקושרים בתחילה לאל-קאעדה ובהמשך העבירו את תמיכתם לארגון דאע"ש, שבמסגרתו הוכרו כ'מחוז סיני' (Kirkpatrick, 2014). פעילות המחוז התרכזה בצפון חצי האי, במרחב שבין אל-עריש לבין הגבול עם רצועת עזה, והיא התמקדה עד שנת 2013 בחבלה בצינורות הגז בין מצרים לבין ישראל ובתקיפת כוחות משמר הגבול המצרים בסיני (The Meir Amit Intelligence and Terrorism and Information Center, 2022, pp. 1-2).

משנת 2013 התגברה פעילות הטרור, בשל השליטה הרופפת של המצרים באזור בשלהי תקופת שלטון מורסי ובשל החשש של ארגוני הטרור מהתגברות הפעילות הצבאית נגדם לאחר ההפיכה הצבאית ביולי 2013. פיגועים מרכזיים בתקופה זו כללו בין היתר פיצוץ מטוס נוסעים רוסי, תקיפות של יחידות משמר גבול, חטיפת אנשי ביטחון מצרים והשתלטות על העיר שיח' זויד. ההצלחות הללו לצד החשש מזליגת הטרור מחצי האי למצרים גופא, שלווה בלחץ ישראלי למנוע מארגוני הטרור בסיני להפוך לאיום על ישראל, אילצו את המצרים לצאת לפעולה כבדת שמקל נגדם (מלמן, 2018; Willson Center, 2019).

במקביל להתגברות הטרור בסיני התגבשה קואליציה בינלאומית להתמודדות עם ארגון דאע"ש ושלוחותיו, ששיאה היה במבצע Inherent Resolve שהחל בשנת 2014 בסוריה ובעיראק. הקהילה הבינלאומית דרשה ממצרים להגביר את פעילותה נגד ארגוני הטרור בסיני כחלק מאותו מאבק, כפי שהדגיש מזכיר המדינה האמריקאי דאז ג'ון קרי בפגישה שערך עם נשיא מצרים: "מצרים עומדת בחזית העולמית של המלחמה בטרור בעיקר כשמדובר בלחימה בקבוצות קיצוניות בסיני" (BBC, 2014a).

השילוב בין ההבנה כי ארגוני הטרור בסיני מהווים איום ישיר על מצרים עצמה לבין הלחץ הבינלאומי והאזורי להתמודד עם ארגונים אלה הביא את המצרים להכריז באוקטובר 2014 על "מצב חירום" מיוחד בסיני, שבעקבותיו פתחו ברצף של מבצעים צבאיים בצפון סיני נגד ארגון מחוז סיני (BBC, 2014b; McManus, 2020). לחיל האוויר המצרי נועד חלק מרכזי במבצעים אלה, והפעלתו גברה ככל שהמבצעים התרחבו. בהיבטי האמל"ח הפעילו המצרים בסיני את כל יכולותיהם המבצעיות שנבנו ללחימה כוללת. במקביל ומתוך הבנה כי נדרשות התאמות ללחימה בארגוני טרור הצטיידו המצרים בסיוע איחוד האמירויות, ארצות הברית וסין באמצעים אוויריים ייעודיים ללחימה מסוג זה. חיל האוויר הפך בפרק זמן קצר יחסית למפעיל כוח מרכזי, תוך שהוא מנסה לאמץ, בהצלחה חלקית בלבד, דפוסי פעולה של חילות אוויר מערביים בהתמודדות עם טרור.

הפעלת החיל במלחמה בטרור נועדה לשרת את צורכי הפנים והחוץ של מצרים כאחד. במישור המבצעי נתפס חיל האוויר ככלי אפקטיבי למול ארגוני הטרור וכרכיב מרתיע מפעולה במצרים גופא. בה בעת, האדרת פעילותו על ידי המדינה במבצעים אלה שימשה גם כלי להגברת התמיכה הציבורית בממשלה ואות לנחישותה להבטיח את ביטחונם של אזרחי מצרים, כפי שהדגיש מפקד חיל האוויר המצרי אל-גואד בראיון שהעניק בנושא (Al-Masry Al-Youm, 2022). מול הזירה הבינלאומית הייתה הפעלת חיל האוויר בגדר דמי רצינות למחויבות המצרית למאבק בטרור האסלאמי באזור.

הצטיידות: שיקום הקרנת עוצמה לצד התקרבות לשחקנים בינלאומיים ואזוריים שונים

לאורך שנים ועוד לפני שנות הסערה הצהירו המצרים על מדיניות של גיוון במקורות האמל"ח. בפועל, בשנות שלטונו של מובארכ נעשה הרכש הצבאי ברובו המכריע מארצות הברית. זרוע היבשה המצרית מושתתת בעיקרה על טנקים וכלי רכב משוריינים אמריקאיים, וכך גם חיל הים ורוב מערכות חיל האוויר. לצד זאת ועל מנת לספק מענה לצרכים ספציפיים נרכשו לפי הצורך אמצעים שהאמריקאים לא מייצרים. למשל, לטובת מענה להגנה אווירית על כוחות היבשה רכשו המצרים מערכות הגנה אווירית ניידות מהרוסים, המתמחים בסוג זה של אמל"ח (Kuimova, 2020, p. 13).

לאחר ההפיכה הצבאית ביולי 2013 הטילה ארצות הברית אמברגו על העברת אמל"ח למצרים, שהוביל לעצירת האספקה של מערכות מרכזיות ובכללן מטוסי F-16 ומסוקי אפאצ'י, ובעטיו נאלצה מצרים לחפש חלופות באופן מיידי. הכורח הפך לתפיסת הצטיידות שלפיה על מצרים לרכוש אמל"ח מתקדם ממגוון ספקים, כדי להימנע מהסתמכות על ספק יחיד וכדי להיחשב לקוח פוטנציאלי עבור מעצמות גלובליות ושחקנים אזוריים המעוניינים להשקיע במצרים. כך למשל, מפקד חיל האוויר המצרי הצהיר בראיון שהעניק באוקטובר 2022: "במסגרת אסטרטגיית גיוון מקורות האמל"ח השיגה מצרים מטוסי ראפאל ומיג-29, שנחשבים למתקדמים במטוסי דור 4" (Al-Aharm, 2022). בכך שמצרים מזמינה שחקנים אלו לספק לה אמל"ח ולהשקיע בתשתיות היא ממצבת

עצמה כמעצמה צבאית אזורית שמפעילה אמל"ח מתקדם, וכזו שכדאי להשקיע בה לטווח הארוך (Al-Hayat Al-Youm, 2014; Kuimova, 2020, pp. 13-15, Ottaway, 2022, pp 5-6). מימון הרכש לא התבסס על מקורות תקציביים מצריים מקומיים אלא נעשה באמצעות הלוואות וסיוע זר, כפי שהיה בתקופה שארצות הברית העניקה סיוע למצרים (Al-Anani, 2022; Butter, 2020, pp. 16-17).

אנחנו מסווגים את הרכש האווירי המצרי לרכש אסטרטגי ולרכש "אופרטיבי-טקטי". הראשון נועד לשרת, נוסף על הדרישה הצבאית, גם את הצרכים ואת התכליות האסטרטגיים של המדינה המצרית, ובכללם שידור עוצמה כלפי חוץ ופנים, שימור מעמדה האזורי והבינלאומי והגנה על אינטרסים חיוניים למדינה. האמל"ח שנרכש הוא לרוב החדיש והמתקדם מסוגו, בעל יכולות ייחודיות שמשרת צרכים התקפיים והגנתיים כאחד. עסקאות אלה לרוב זוכות לכיסוי תקשורתי נרחב ומעצימות את מעמדה של המדינה. תהליכי רכש אלה אף זכו להתייחסות מצידם של מפקדי חיל האוויר המצרי בראיונות שהעניקו בעשור האחרון, שבהם ציינו את תהליכי בניין הכוח חסרי התקדים שעבר החיל בשנים האחרונות (Al-Masry Al-Youm, 2022; Egypt Defense Portal, 2017). דוגמה לכך היא מטוסי הראפאל (Rafale) שנרכשו לראשונה בשנת 2015 מצרפת (France 24, 2015). מדובר במטוס קרב מתקדם, שנמצא בחזית הטכנולוגיה העולמית ומספק לחיל האוויר המצרי יכולות שלא היו לו קודם, דוגמת טילי אוויר-אוויר מתקדמים, חימושים מדויקים וטילי שיוט לטווחים ארוכים. העסקה זכתה לפרסום רב בתקשורת המצרית והצרפתית ואף בתקשורת העולמית, המתארת תדיר את מצרים כאחת המדינות המובילות בהפעלת אמל"ח אווירי מתקדם לטובת אותם אינטרסים שהוצגו קודם לכן (Kuimova, 2020, p. 13), כפי שנאמר בהצהרת שר החוץ הצרפתי משנת 2015: "לספקת המטוסים] נועדה לחזק את מצרים, שהיא גורם מרכזי בשמירה על יציבות באזור, בעוד שיש אי-יציבות בלוב ואיום הטרור של דאע"ש במזרח" (France 24, 2015). עסקת המשך שנחתמה בשנת 2021 כוללת גם הרכבה וייצור של מטוסים אלה במצרים, והיא מעניקה לה ידע וטכנולוגיות מתקדמים (Defense Arabic, 2023). דוגמאות נוספות הן רכש מטוסי קרב רוסיים מסוג MIG-29 וההצעות האיטלקיות והאמריקאיות לספק למצרים מטוסי Eurofighter Typhoon ו-F-15S, בהתאמה (Kuimova, 2020, p. 13; O'Brien, 2022). סוג הרכש השני מכוון בעיקרו לצרכים המבצעיים והטקטיים של חיל האוויר המצרי, ובראשם המלחמה בטרור ושימור יציבות המדינה המצרית, ובמקביל הוא מאפשר לחיל האוויר לקחת חלק פעיל ומשמעותי בקואליציות האזוריות. הדבר עולה בקנה אחד עם האסטרטגיה המצרית בעשור האחרון, הרואה בשיתופי הפעולה אמצעי לחיזוק ולשיקום מעמדה של מצרים. דוגמאות לכך הן רכש מל"טי תקיפה סיניים מסוג Wingloong II ומטוסי תקיפה קלים מסוג AT-208 ו-AC-208, שמופעלים במבצעים בסיני ובלוב (Defense Mirror, 2018; Egypt Papers, 2021; Lionel, 2018). חשיבות רבה במלחמה בטרור ובאבטחת הגבולות, כפי שציין מפקד חיל האוויר בשנת 2017, יונס (Egypt Defense Portal, 2017). רכישתן לרוב לא זכתה להד תקשורתי נרחב, בעיקר משום שנועדו לשרת צורך מבצעי פנימי וייחודי.

תהליך ההצטיידות מאפשר למצרים ברובד האסטרטגי להקדין מחדש עוצמה כלפי יריבים פוטנציאליים מבית ומחוץ, ולהרתיע אותם מאתגור המדינה. הוא גם מאפשר למצרים להרחיב את מעגל בעלות הברית שלה מחד גיסא, ולצמצם את תלותה בארצות הברית מאידך גיסא. במקביל הוא מאפשר למצרים לקחת חלק פעיל בבריתות צבאיות אזוריות ולהוות גורם חשוב בהן. הרכש הטקטי מאפשר לחיל לעשות את ההתאמות הנדרשות למול איומים סמי-צבאיים קונקרטיים חדשים ומסייע גם להרתעה מולם.

מסקנות וסיכום

שנות הסערה הפכו את מצרים ממעצמה ערבית מובילה למדינה משוסעת, שסובלת מחוסר יציבות פנימי ומפגיעה במעמדה האזורי והבינלאומי. חילופי השלטון התכופים הובילו להעמקת פערים כלכליים וחברתיים ולשבר עמוק ביחסים עם ארצות הברית. מיולי 2014 מנסה מצרים תחת הנהגתו של א-סיסי לייצב את המצב הפנימי במדינה, לשקם את כלכלתה ולהתמודד עם איומי הטרור לאורך גבולותיה ובשטחה.

אחד הכלים החשובים של השלטון המצרי הוא הכוחות המזוינים, שזוכים למעמד מיוחד וחולשים על רבדים רבים בחברה המצרית. נוסף על היותו כוח לוחם יש לצבא המצרי מפעלי ייצור צבאיים ואזרחיים, הוא עוסק בניהול פרויקטים לאומיים ומעסיק רבים מהאזרחים במישרין ובעקיפין. עוצמתם של הכוחות המזוינים המצריים, לצד מרכזיותם בחיי היום-יום ותפיסתם בקרב האזרחים כסמל לאומי, הופכים אותם למשענת עיקרית של השלטון המצרי ולאמצעי מרכזי בקידום מדיניות הפנים והחוץ המצרית.

חיל האוויר נתפס כזרוע היוקרתית והאיכותית ביותר, ולכן נועד לו תפקיד מיוחד בתהליכי השיקום של מצרים. במאמר זה הבחנו בשלושה תפקידים חדשים שנוספו לחיל האוויר ואשר נועדו לשרת את האינטרסים המעודכנים של מצרים. ראשית, הוא מילא תפקיד מרכזי במבצעי הלוחמה בטרור בסיני ובצמצום הטרור במצרים גופא – משימה שבעבר יועדה לכוחות ביטחון הפנים בלבד. השימוש ביכולותיו הרחבות של החיל לצד העצמת פעולותיו בציבור סייעו בחיזוק התחושה כי השלטון המצרי מקדיש משאבים רבים לטיפול בבעיה. שנית, באמצעות שיתופי פעולה מבצעיים משמש חיל האוויר כלי להתקרבות לשחקנים אחרים באזור ובעולם. השתתפות חיל האוויר בקואליציות אזוריות ובינלאומיות ללוחמה בטרור סייעה בשיפור הקשרים של מצרים עם מדינות המפרץ, לצד בניית קשר מחודש עם ארצות הברית, מה שאפשר למצרים לשוב לקדמת הבמה האזורית. שלישית, מדיניות גיוון מקורות האמל"ח והפנייה לספקי אמל"ח נוספים אפשרו למצרים לצמצם את תלותה בארצות הברית ולהרחיב ולהעמיק את מעגל בעלות הברית והתומכים שלה. חלק ממדיניות אלה גם מעבירות ידע לייצור ולהרכבה של אמצעי לחימה מתוצרתן במצרים, והדבר מוסיף מקומות עבודה וחושף את מצרים לטכנולוגיות מתקדמות.

לסיכום, במאמר זה הצגנו את תפקידו המרכזי של חיל האוויר המצרי בקידום האינטרסים הלאומיים המעודכנים של מצרים. מקרה כמו זה המצרי מתרחש לעיתים בזירה הבינלאומית, שבה אינטרסים מדינתיים מעודכנים בעקבות שינויים גדולים

שהתרחשו לאחר הפיכות שלטונית וחברתיות, אשר הובילו לפגיעה במצב הפנימי ובמעמד הבינלאומי של המדינה. על מנת להתמודד עם הפגיעה בה נדרשה מצרים לשנות מן היסוד את האופן שבו היא מתנהלת מול האתגרים האסטרטגיים שלה. מהמאמר ניתן ללמוד כי השלטון המצרי בחר בחיל האוויר כאמצעי מוביל להתמודדות עם אתגרים אלו והקנה לו חלק מרכזי במאמצי השיקום של המדינה, הן כלפי פנים והן כלפי חוץ. חיל האוויר המצרי מהווה מקרה בוחן להבנת הצעדים שנוקט השלטון המצרי למימוש האינטרסים הלאומיים של המדינה ולמידת הצלחתו בהם, ולכן ניתוח עומק של התהליכים במצרים אינו שלם ללא הבנה של תהליכי העומק שעוברים על הצבא בכלל, ועל חיל האוויר בפרט.

מקורות

- חורש-סגל, ש' (2020). דיפלומטיה צבאית – תפיסה, עקרונות והמלצות. בין הקטבים, 24-25, 127-146. <https://tinyurl.com/3tf9xcwk>
- מלמן, י' (2018, 1 בדצמבר). הכשל המצרי: בצה"ל ובחיל המודיעין מאוכזבים מביצועי צבא מצרים בסיני. מעריב. <https://tinyurl.com/mcwkwmmj>
- Al-Ahram (2022, October 13). *حوار | قائد القوات الجوية: تطور قواتنا وفقاً لأحدث النظم القتالية في العالم | Interview. Air Force Commander: We are developing our forces according to the latest combat systems in the world* | Interview. <https://tinyurl.com/587meavs>
- Abul-Magd, Z. (2013). *The Egyptian military in politics and the economy: Recent history and current transition status*. CMI Insight 2013(2). <https://tinyurl.com/y959x9w9>
- Ahram Online (2015, March 26). *Egypt navy and air force taking part in military intervention in Yemen: Presidency*. <https://tinyurl.com/wz7rfw83>
- Al-Anani, K. (2022, February 28). *Sisi intensifies arms imports to secure external support for his policies*. Arab Center. <https://tinyurl.com/4vvar98p>
- Al-Hayat Al-Youm [Alhayah TV Network]. (2014, October 14). *حوار خاص مع قائد القوات الجوية* [Al-Hayat Al-Youm – Exclusive interview with the Air Force Commander] [Video]. YouTube. <https://tinyurl.com/mr3v8vs2>
- Al-Masry Al Youm (2022, October 14). *قائد القوات الجوية في "عيدها الـ90": نسور السماء سيطروا أمجاداً وبطولات غالية* [Air Force commander: The eagles of the sky have recorded glorious achievements and heroics]. <https://tinyurl.com/4c7mvzvm>
- Arnold, E.J. Jr. (1994). The use of military power in pursuit of national interests. *Parameters*, 24(1), 4-12.
- Asharq Al-Awsat (2019, February 4). *وزير الدفاع المصري يشيد بدور القوات الجوية في تأمين الحدود* [Egyptian Defense Minister commends the role of the air force in securing borders].
- Associated Press (2020, February 25). *Hosni Mubarak, longtime president of Egypt, dies at 91*. Politico. <https://tinyurl.com/yxpaum38>
- Ardıç, N. (2012). Understanding the 'Arab Spring': Justice, dignity, religion, and international politics. *Afro Eurasian Studies*, 1(1), 8-52. <https://tinyurl.com/ux24dcpz>
- Arafā, M., & Boduszyński, M. (2017, March 28). *Understanding Egyptian policy toward Libya*. The Tahrir Institute for Middle East Policy. <https://tinyurl.com/bdzmt9hb>
- BBC News (2014a, September 13). *Egypt 'has key role' in fight against Islamic State* – Kerry. <https://tinyurl.com/yc5xkeuk>

- BBC News (2014b, October 25). *Egypt imposes state of emergency in Sinai after attacks*. <https://tinyurl.com/54tx4s2x>
- BBC News (2020, August 28). UAE implicated in lethal drone strike in Libya. <https://tinyurl.com/jcb86mfe>
- Butter, D. (2020). *Egypt and the Gulf: Allies and rivals*. Chatham House. <https://tinyurl.com/yndr24m5>
- Cohen, E.A. (1994). The mystique of U.S. air power. *Foreign Affairs*, 73(1), 109-111.
- Chang, W., & Regan, H. (2024, October 15). *A record number of Chinese warplanes flew close to Taiwan during military drills*. CNN, <https://tinyurl.com/5f29wybv>
- Daye, B. (2016, June 28). *The US has the biggest military budget in the world. But it must now focus on innovation*. World Economic Forum. <https://tinyurl.com/2p83225k>
- Defense Arabic (2023, December 11). اللواء مختار: سنصنع طائرات رافال المقاتلة في مصر. [Major Mokhtar: We will manufacture Rafale fighter jets in Egypt]. <https://tinyurl.com/3t6mzhnw>
- Mirror (2018, December 7). *Egyptian air force signs agreement to buy Chinese drones*. <https://tinyurl.com/4w4hsstz>
- Delalande, A. (2017, August 17). *Air war in Yemen*. Key.Aero. <https://tinyurl.com/5995894t>
- Drab, L. (2018). Defence diplomacy – an important tool for the implementation of foreign policy and security of the state. *Security and Defence Quarterly*, 20(3), 57-71. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.5152>
- el-Hamrawy, H. (2023, October 13). *The Egyptian army's counterinsurgency history: Past operations and the Sinai campaign*. Arab Reform Initiative. <https://tinyurl.com/3scxb45k>
- Edmunds, T. (2006). What are armed forces for? The changing nature of military roles in Europe. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)* 82(6), 1059-1075 <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2006.00588.x>
- Egypt Defense Portal – بوابة الدفاع المصرية (October 17). لقاء مع الفريق طيار / يونس المصري قائد القوات الجوية المصرية [Meeting with Lieutenant General Younis Al-Masry, Commander of the Egyptian Air Force]. [Facebook video]. <https://tinyurl.com/mryjuzdy>
- Egypt Papers (2021, November, 21). *Operation Sirli*. <https://tinyurl.com/3rsyh3r>
- Flores-Macias, G.A., & Zarkin, J. (2021). The militarization of law enforcement: Evidence from Latin America. *Perspectives on Politics*, 19(2), 519–538. <https://doi.org/10.1017/S1537592719003906>
- France 24 (2015, February 16). *Egypt, France to conclude €5.2 billion deal for Rafale jets*. <https://tinyurl.com/2rwxyzrwp>
- Frisch, H. (2013). The Egyptian army and Egypt's 'spring'. *The Journal of Strategic Studies*, 36(2), 180-204. <https://doi.org/10.1080/01402390.2012.740659>
- Halawa, H. (2021, October 11). *Burning ambition: Egypt's return to regional leadership and how Europe should respond*. European Council on Foreign Relations. <https://tinyurl.com/rev4nhct>
- Harb, I. (2003). The Egyptian military in politics: Disengagement or accommodation? *Middle East Journal*, 57(2), 269–290. <https://www.jstor.org/stable/4329881>
- Hunter, P. (2019). From gunboat diplomacy to growler diplomacy. In *Projecting national power: Reconceiving Australian air power strategy for an age of high contest* (pp. 19-22). Australian Strategic Policy Institute.
- Joya, A. (2018). The military and the state in Egypt: Class formation in the post-Arab uprisings. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 47(5), 681–701. <https://doi.org/10.1080/13530194.2018.1509692>
- Junyent, M.M. (2024, January 24). *Why some US allies aren't joining the anti-Houthi Mission in the Red Sea*. Stimson. <https://tinyurl.com/3jmn3ded>

- Kahn, M. (2014, February 13). *The economic consequences of the Arab Spring*. Atlantic Council. <https://tinyurl.com/3funu8fy>
- Kainikara, S. (2009). *Seven perennial challenges to air forces*. Air Power Development Centre. <https://tinyurl.com/4xhr5umz>
- Kingsley, P., Stephen, C., & Roberts, D. (2014, August 26). UAE and Egypt behind bombing raids against Libyan militias, say US officials. *The Guardian*. <https://tinyurl.com/49pxy2b2>
- Kirkpatrick, D.D. (2014). Egyptian militant group pledges loyalty to ISIS. *The New York Times*. <https://tinyurl.com/ykzkb8p9>
- Kuimova, A. (2020). *Understanding Egyptian military expenditure*. SIPRI. <https://tinyurl.com/48z5f6c2>
- Lake, J. (n.d.). *Mystery as Libya's 'new' aircraft fly in*. Times Aerospace.
- Lionel, E. (2018, January 27). *Egyptian Air Force AT-802 COIN aircraft revealed*. Military Africa. <https://tinyurl.com/bnue72pj>
- Lowther, A.B. (2010). Air Diplomacy: Protecting American national interests. *Strategic Studies Quarterly*, 4(3), 14-24. <https://tinyurl.com/v5v9fwbt>
- Maher, M., & Farid, M. (2024, January 26). *Cairo: Stuck between securing the Red Sea and avoiding a perception of support for Israel*. The Washington Institute. <https://rb.gy/ugkz70>
- Maher, M., & Farid, M. (2025, January 30). *Reconsidering Cairo's to the Sudanese civil war*. The Washington Institute. <https://tinyurl.com/4zw8jmv9>
- McManus, A. (2020, June 30). *The Egyptian military's terrorism containment campaign in North Sinai*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://tinyurl.com/yver6n3s>
- Neriah, J. (2015, June 10). *Egypt's projection of military power in the Middle East*. Institute for Contemporary Affairs, 15(16), JCFA. <https://tinyurl.com/35e5r8y9>
- Nissenbaum, D. (2023, January 26). U.S., Israel send message to Iran with biggest – ever military exercises. *The Wall Street Journal*. <https://tinyurl.com/4895fmkw>
- O'Brien, C. (2022, March 15). U.S. plans to sell F-15 fighters to Egypt amid human rights dispute. *Politico*. <https://tinyurl.com/mr2hfuxu>
- Office of the Historian (n.d.). *The Berlin airlift, 1948-1949, Milestones: 1945-1952*. US Department of State. <https://tinyurl.com/42d276n9>
- Ottaway, M. (2022, June 21). *Egypt and the allure of military power*. Wilson Center. <https://tinyurl.com/2en2bxzt>
- Pape, R.A. (2004). The true worth of air power. *Foreign Affairs*, 83(2), 116-130. <https://doi.org/10.2307/20033906>
- Pedde, N. (2017). The Libyan conflict and its controversial roots. *European View*, 16(1), 93-102. DOI:10.1007/s12290-017-0447-5
- Polat, F. (n.d.). *Egypt's role in Libya*. TRT World Research Centre. <https://tinyurl.com/24e92dtc>
- Qadri Ahmed, H. (2024, November 7). *Somalia's strategic counterbalance to Ethiopian influence in Horn of Africa*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://tinyurl.com/bdhec87z>
- Reuters (2015, March 26) *Egyptian naval, air forces joined in Yemen campaign against Houthis: source*. <https://tinyurl.com/4jdrfud7>
- Robinson, K. (2023, May 1). *Yemen's tragedy: War, stalemate, and suffering*. Council on Foreign Relations. <https://tinyurl.com/2pp2xuj2>
- Roll, S. (2016). Managing change: How Egypt's military leadership shaped the transformation. *Mediterranean Politics*, 21(1), 23-43. <https://doi.org/10.1080/13629395.2015.1081452>
- Schaer, C. (2023, December 21). *Red Sea attacks: Why Arab nations won't join naval coalition*. DW. <https://tinyurl.com/ymbuatpe>

- Sayigh, Y. (2019). *Owners of the republic: An anatomy of Egypt's military economy*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://tinyurl.com/4z4pvc8v>
- Selim, G.M. (2022). Egyptian foreign policy after the 2011 revolution: The dynamics of continuity and change. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 49(1), 1–22. DOI: [10.1080/13530194.2020.1747983](https://doi.org/10.1080/13530194.2020.1747983)
- Shaud, J.A., & Lowther, A.B. (2011). An air force strategic vision for 2020–2030. *Strategic Studies Quarterly*, 5(1), 8–31. <https://www.jstor.org/stable/26270508>
- Stanicek, R. (2021, November 10). *Egypt's foreign policy within a challenging regional context* (EPRS BRI (2021) 698062). European Parliamentary Research Service. <https://tinyurl.com/pd9vw9a8>
- State Information Service (2022, June 21). *Sisi Arab Gulf security "extension of Egyptian national security"*. <https://tinyurl.com/5ytpfv8e>
- Suit, W. (1991). The logistics of air power projection. *Air Power History*, 38(3), 9–20. <https://www.jstor.org/stable/26272757>
- The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center (2022, May 16). *ISIS attacks a strategic facility in Sinai: Significance and possible implications*. <https://tinyurl.com/2kura3s7>
- Trager, E. (2015, March 27). *Egypt's Yemen campaign*. The Washington Institute for Near East Policy. <https://tinyurl.com/hpph4m88>
- Vredesactie (n.d.). *War in Yemen, made in Europe*. <https://tinyurl.com/35cphab7>
- Wilson Center (2019, October 28). *Timeline: The rise, spread, and fall of the Islamic State*. <https://tinyurl.com/578xkewz>
- Whitt, J.E., & Perazzo, E.A. (2018). The military as a social experiment: Challenging a trope. *Parameters*, 48(2). <https://doi.org/10.55540/0031-1723.2940>
- Youm Al-Sabah (2019, October 14). اليوم السابع يلتقي قائد القوات الجوية في عيدها السنوي.. الفريق محمد عباس: وأنشأنا منظومة ننتبج ونكافح محاولات الهجرة غير الشرعية.. ويؤكد: نعمل على حماية مقدرات وثروات الدولة.. وأنشأنا منظومة خاصة بأبناء الشهداء للتواصل معهم [Youm Al-Sabah meets the Air Force Commander on its annual celebration... General Mohamed Abbas: We track and combat illegal immigration attempts [...] and confirms: We work to protect the state's resources and wealth, and we have created a special system for communication with the children of martyrs]. <https://tinyurl.com/apzp3nfu>